

Рецензия

Рецензент: доц. д-р Жеко Христов Късев

Кандидат: Атанас Стоичков Атанасов, докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Социология” при Философски факултет на ЮЗУ Неофит Рилски

Представеният ми за рецензиране дисертационен труд на г-н Атанасов под заглавие „*Измерения на простителността в съвременното общество*”, научен ръководител доц. д-р Мария Серафимова, е с обем 220 страници.

В структурно отношение дисертацията е разделена наувод, три глави, като първа глава има два параграфа, втора – три, а трета – два и заключение. За мен лично, този структурен подход идва да покаже изследователската амбиция на докторанта да обхване максимално прецизно всички възможни научни полета за описание и анализ. Впечатлен съм от обема на библиографията. Дисертацията е написана на базата на сериозни изследователски поучвания на 176 български научни труда, на четири руски изследователи, на 15 английски автори и на 24 (от 77-те православни) книги от Библията. Т.е. от гледна точка на познаването на натрупаната научна литература, автора е успял да обхване достъпните му изследвания на три езика, за което той трябва да получи адмирации. Наистина съм впечатлен от литературната осведоменост на колегата Атанасов. През изследователския ми поглед и анализ са минали много дисертационни трудове и в много малка част от тях авторите са показвали толкова прецизна работа и осмисляне на натрупания през десетилетия научно-изследователски емпиричен материал.

За първи път в българската социологическа мисъл, за първи път в областта на Социологията на религията даден автор поставя на научен анализ и интерпретация проблема за „*простителността в съвременното общество*”. Т.е. трудът на г-н Атанасов има оригинален характер и сериозен принос в бъдещето изучаване на религиозните аспекти на модерната цивилизация. Неоспорим факт е, че дисертанта притежава богата теологична култура и познания, които се стреми, в хода на изложението, да пречупи и анализира от социологическа гледна точка. Нещо повече – в хода на своето

изложение колегата Атанасов успява твърде умело да анализира и философски и културологки аспекти на проблема. Т.е. пред нас е една дисертация, която има интердисциплинарен характер. Самият този факт показва една богата ерудиция и не толкова често срещан при дисертации изследователски подход.

Избраната тема на докторантския труд има актуален характер, както за развитието на българското общество, така и за глобалния свят. Напълно съм съгласен с направената констатация от колегата Атанасов, че „темата за измеренията на простителността в съвременното общество безспорно придобива актуалност”. И когато се запознах с текста на г-н Атанасов се спомних, че бях в първи курс студент, когато прочетох гениалния труд на Ал. Солженицин „Архипелаг ГУЛАГ”. Много неща съм запомнил от тогава, но една негова фраза и сега ми изплува в паметта. Той пише „Онова, което ни крепи в живота, е религиозното съзнание, а не партийно-идеологическото”. Че не е партийно –идеологическото и тогава и още повече сега съм напълно убеден. Не разбирах първата част от заключението на Солженицин. Защото тогава аз нямах нито религиозна култура и възпитание, нито религиозно съзнание. Днес от огромната времева дистанция от личен житейски и изследователски опит смея да твърдя, че религиозното познание и възпитание е и трябва да бъде неизменна част от съвременната цивилизация, от битието на модерния човек. И смея да твърдя, че и за най-големия атеист на света (сигурно има и такива) религиозното съзнание би му помогнало, първо да живее самият той по-добре, и да се отнася с околните много по-добре.

В Увода, автора много точно е определил обекта на своето изследователско търсене, предмета на изследването, методът на изследователския подход. Целта на дисертационния труд е формулирана много ясно и точно Т.е. всички научни изисквания при оформянето на Увода, както в България, така и в чужбина са спазени и най-важното спомагат за по-лесното възприемане на текста.

В първа глава озаглавена „Кризата в съвременното общество“ дисертанта си е поставил като основна цел да опише световните научни достижения по отношение на „Културата като предпоставка за отношенията в постмодерното общество“, на религията като социален регулятор в обществото на съвременния морал и социалната промяна. Изложението се гради върху анализите и научните достижения в съответните области

на такива световни корифеи като Конт, Дюркем, Чомски, Бжежински, Хънтигтън, Менк , Бъргър, Винсент и др. За сметка на подхода на други млади изследователи, г-н Атанасов не пропуска да анализира и българските научни трудове, дело на Г.Фотев, М.Серафимова Л.Денкова, Цв.Тодоров и др. И целият този изследователски световен и български научен обзор е направен колегиално / с цитирания под черта на чуждите мисли, академично /без да са извадени чужди мисли от контекста на авторите/ и максимално задълбочено.

Същевременно обаче, не мога да не констатирам, че в тази част от дисертацията автора само се задоволява да преразказва чужди мисли и анализи. Ето например, на стр.34, авторът задава логичния изследователски въпрос: „Съвременният свят секуларизиран ли е?” И веднага след това следва отговор – „Учените в областта на социологията на религията дават противоречиви отговори.” Добре, това е право на всеки изследовател. А защо липсва авторовата теза? Примерите могат да продължат. Дори и в заключението на първа глава авторът ще се придържа към научната теза на Дюркем и Байчинска.И все пак на 63 стр. дисертанта за първи път открито ще заяви своята изследователска позиция.

И след като прочетох Първа глава, ще отправя и първата си препоръка към бъдещата изследователска работа на дисертанта. Смяtam, че не е достатъчно само описанието на мислите и изводите на предшестващите автори. Моят апел е да се влезе в научен дебат с тези авторитети, с българските изследователи, дори с научния ръководител. Нека не забравяме, че човешката цивилизация се е развивала в всяка една сфера, когато на базата на натрупания емпиричен изследователски материал се надгражда. А в тази част от дисертацията това липсва.

И още една препоръка. Не е изследователски прецизно в едно научно социологическо изследване да се срещат констатации, без да бъдат емпирично защитени. Цитирам стр.54 – „В настоящата конкретност, гражданите са изчерпали кредита на доверие към властта като цяло. Самата власт няма доверие към гражданите” Не споря за правовата на тази констатация. Това е авторово виждане и аз го приемам. Не приемам обаче, то да не бъде емпирично защитено.

Втора глава е именувана „Християнската антропология в основата на простителността”. В тази част са описани и анализирани грехопадението на человека и последиците от

греха, за злото и дисхармонията в света и за Библейските основи на простителността. В този текст г-н Атанасов показва много задълбочени познания върху теологичните аспекти на разглежданите проблеми. Но тъй като става реч за придобиване не образователна и научна степен „доктор“ по специалност „Социология“, този анализ е ситуиран върху неговите измерения в глобалния свят и отражението му в социалната сфера. Анализиран е „вечния“ въпрос за разделението на богати и бедни, не само в България, но и в глобален мащаб. Авторът стига до извода, че „на мястото на солидарността, като обвързващ елемент на индивида в общността се появява индивидуализма на човешкия индивид, който приема всяко ограничение като репресия по пътя за осъществяването на буржоазния реализъм за лично щастие“ (стр.64).

Целта на една рецензия не е да се влиза в досадна за околните полемика с автора. Но съм убеден, че тази авторова констатация важи в пълна сила за българското общество, което дори не полага усилия за начало на никаква промяна в тази насока. Докато на Запад, обществата отделят твърде голямо внимание върху изграждането и налагането на солидарността. Примерите в това отношение са страшно много и е излишно да изпадам в подробности. И тук си мисля, че е необходимо да се направи това разделение за солидарността тук в България и на Запад.

На стр.111 авторът твърди, че „Добродетелите са личностни качества, които хората притежават и развиват“. Според мен обаче, тези добродетели, като „състрадание, съчувствие, милост, благодарност, простителност, доброта, сърдечност и смирение“ се възпитават (или по-скоро трябва да се възпитават) от най-ранна детска възраст от родителите, от училището, от църквата, от целия социум. И липсата на това възпитание и образование е основния духовен и обществен проблем на съвременния българин. И според мен тук трябва да се центрира анализа на дисертанта. Това не е критика, а колегиална препоръка, защото ако това се бе случило, дебело щях да подчертая, че труда има амбицията не само за теоретичен абстрактен анализ, но и предлага на обществото модел за възможен изход от духовната криза в българското общество.

Трета глава – „Драмата на личността в процеса простителност“ са анализирани проблемите на простителността и предизвикателствата в процеса на простителност. И в тази част автора не изневерява на възприетия изследователски подход на богато

позоваване на теологична и социологическа литература. Г-н Атанасов предлага много анализа и цитирания, върху които всеки един човек би могъл да се замисли и да отговори сам за себе си, къде се позиционира в духовния свят. Защото според мен, проблемът за простителността в съвременния високо - технологичен и глобализиращ се свят има и ще има своето огромно място и значение за живота на бъдните поколения.

Тази Трета глава има дори и чисто просветителски характер за един читател, който не е толкова дълбоко запознат с религиозните доктрини и притчи за простителността. Т.е. рецензирания труд на колегата Атанасов има и приложен характер. Именно поради това, ще си позволя да препоръчам дисертацията да бъде публикувана, защото тя има място на книжния изследователски пазар в България и би спомогнала за обогатяването на духовното съзнание на всеки един човек, независимо дали е вярващ или атеист.

В Заключението колегата обобщава своите основни изследователски изводи. Напълно съм съгласен с направените анализи както по отношение на ролята и мястото на религията в съвременното общество, така и по отношение на простителността като възможност на човека за усъвършенстване. Оригинално звучи констатацията на колегата Атанасов, че „при кризисна ситуация в обществото простителността като действие и поведение е насочена към поддържане и запазване на националното единство и цялост на държавата“. Тук обаче ще вметна, че простителността е важен фактор за запазване на националното единство и цялост на държавата, но той в никакъв случай не е единственият.

Авторефератът, който представя г-н Атанасов вярно и точно отговаря на текста на дисертацията. Той е съобразен с научните критерии и изисквания към тази част от дисертационния труд.

Спазено е още едно изискване от Закона – докторанта да има публикации в научни списания по дисертационния труд. В предоставената справка се вижда, че колегата Атанасов има три публикации по темата – две в български научни списания и едно на английски език. Този факт също показва за задълбочеността на дисертационния труд. Най-трудната част от всяка една дисертация е изгответянето на Справката за приносните моменти в дисертационния труд. Някои автори, в стремежа си да проявят научно скромност посочват два – три приносни фактора. Други, в стремежа си да покажат

големи научни достижения се разпростират при описанието. Колегата Атанасов видно принадлежи към втората група. В своята Справка, той е посочил седем приносни фактора. Лично за мен 1, 2 и 6 е твърде преувеличено да приемаме като приносни моменти. Само за пример – Анализа на простителността не може да бъде приносен момент. Та нали всеки автор, анализира даден проблем, но това според мен все още не е принос. Но пак повтарям – изключително трудно е човек сам себе си научноизследователски да оценява. Останалите приносни фактори, смятам, че отговарят на заданието, наречено Справка.

Направените от мен бележки и препоръки в никакъв случай не омаловажават или пренизяват дисертацията и научните анализи и интерпретации направени в нея. Изхождал съм от позицията, за в бъдеще този текст да стане още по-прецизен и по-лесно асимилиран от читателя. Авторово право е дали те ще бъдат приети или отхвърлени.

След всичко казано до тук си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват единодушно „ЗА” присъждане на образователната и научна степен „доктор” по специалност „Социология” на г-н Атанас Стоичков Атанасов

10/06/2011

(доц. д-р Жеко Кьосев)